

ŠOLA ZA RAZMIŠLJANJE IN ŽIVLJENJE

IZKUŠEN GOSPOD MI JE REKEL, DA SE VZGOJA ZAČNE PRVI DAN PO ROJSTVU. ČE ZAČNETE DRUGI DAN, STE EN DAN ŽE ZAMUDILI. TO JE MORDA RES KATEGORIČEN STAVEK, HOČE PA POVEDATI, DA PRI VZGOJI NI KAJ ODLAŠATI IN ČAKATI, DA BO OTROK ODRASEL IN BO POTEM DOVOLJ PAMETEN, DA BO ŽE SAM RAZUMEL IN PO PAMETI DELOVAL.

**MAG. NASTJA
MULEJ,**
edina licencirana
trenerka de
Bonovih metod
razmišljanja v
Sloveniji

Otroci se zdijo podobni vsem drugim živim bitjem. Drevo, dokler raste, lahko upogibate po mili volji, da kot staro zraste v tisto začrtano smer. In iz istega razloga majhne slončke privežajo na verigo, s katere ne morejo pobegniti, ter jih tako prepričajo

v njihovo nemoč tudi, ko so že veliki in močni. Tako tudi otroka od prvega dneva dalje vzgajate za odraslo življenje. Na vas pa je, ali ga vzgajate za samostojnost ali za odvisnost.

SAMOSTOJNOST ALI ODVISNOST?

Če ga vzgajate za odvisnost, potem se vam ubožek smili in namesto njega naredite vse, da le ne bi trpel minute ali dveh. Dvoletnik ne more hoditi? Daste ga v voziček. Triletnik ne more sam jesti? Hranite ga. Štiriletnik je utrujen? Nosite ga. Petletnik ne zmore sam rešiti sestavljanke? Rešite mu jo. Šestletniku se zdi torba pretežka? Nosite mu jo vi. Sedemletnik ne bi naredil domače naloge za šolo? Mu pač 'malce' pomagate. Osemletnik ne bi šel peš na trening? Zapeljete ga. Devetletniku je dolgčas? Daste ga pred ekran. Ste razumeli vzorec, kajne? Želite biti dobri starši, a ravno zato, ker ste predobili, niste dobri ... Če pa ga vzgajate za samostojnost, potem ga nenehno spodbujate, da se potrudi in gre preko svojega naravnega

ga odpora ven iz cone udobja preko cone bolečine (kot to poimenuje psiholog dr. Aleksander Zadel) do vsake majhne zmage posebej. Žal to od staršev zahteva veliko več časa, potrpežljivosti, doslednosti, dolgoročnega razmišljanja, samozavesti, izkušenj. Priznam, tudi jaz kot mati 4-letnika in 5-letnice jih šele nabiram in se učim vsak dan sproti. Vidim pa, kolikor bolj so otroci ponosni na svoje majhne zmage, če jim jih omogočim, čeprav z zlajnanimi stavki: »Ne bom jaz, znaš sam/-a, potrudi se, še malo, bravo ...«

Vidim tudi, kako po drugi strani otroci postajajo vzvišeni, če jim uspe odrasle spraviti v položaj svojih služabnikov, ki tekajo okoli njih in namesto njih prinašajo obleke in pospravlja-jo igrače. To je popolnoma naravno:

kako pa bi se vi obnašali, če bi vam vse naredili drugi? Prvi dan bi vam bilo enkratno, drugi dan bi se počutili večvredni in bi tovrstno obnašanje vzeli za samoumevno, tretji dan bi v pomanjkanju lastnih zmag začutili nizko samopodobo in nizko samospoštovanje, ki bi ga preglasili s še več vpitja in zahtev.

PRINCI IN PRINCESKE ALI IZ MAJHNEGA RASTE VELIKO

»Angleška kraljica Elizabeta II. je pazila, da sta Charles in Anne imela omejeno količino igrac, da ju ne bi razvadili. Prav tako so jima sproti popravljali oblačila, da sta jih nosila več

let. In ko je majhen Charles nekoč izgubil pasji povodec in je za to izvedela kraljica mati, je dejala: 'Jutri naj se vrne in ga poišče.' Tako je tudi bilo.« sem prebrala v avgustovski številki revije Reader's Digest. Čeprav sta bila princ in princeska, se do njiju niso tako obnašali. Le zakaj se mi danes? Prvi razlog je, da so otroci danes nekaj redkega in vse, kar je redko, je dragoceno. Drugi razlog je, da si vsi starši želijo, da bi bilo otrokom bolje, kot je bilo njim. In ker smo mi rastli z dvema paroma hlač v omari, želijo danes starši otroku dati dva para hlač na dan. Tretji razlog je, da pravzaprav ne znamo drugače, ker je prvi otrok, s katerim pridemo v stik, kar naš lastni. Redko kdo si nabira izkušnje na otrocih iz sorodstva ali sosečine. In ko naberemo izkušnje, je marsikdaj že prepozno, saj je navade težje spominjati, kot si jih pridobivati.

Seveda pa ni nikoli prepozno. Sploh ne pri otrocih, ki še nimajo ustaljenih možganskih vzorcev, kot je ugotovil mislec dr. Edward de Bono, in z našimi odgovori na svoj večni »Zakaj?« spoznavajo pravila sveta, v katerem so se rodili. Če jim boste dali vso čustveno toplino ter njihovim fizičnim sposobnostim primereno ope-

rativno samostojnost, ste zadeli glavni dobitek.

KAR SE JANEZEK NAUČI, TO JANEZ ZNA

Kaj pa je 'njihovim fizičnim sposobnostim primerna operativna samostojnost'? Ta izraz sem si pravkar izmisnila, hočem pa povedati, da so otroci veliko bolj sposobni, kot se nam zdi, in jih z vsakim poskusom varovanja v bistvu ustavljam.

Kako zelo, vam lahko dokažem kar na lastnem primeru, kajti kuhati sem se naučila šele pri 28 ih letih, ko sem imela že štiri diplome. Odraščala sem z mamo, ki me ni spustila v kuhinjo – da je ne bi umazala, in očetom, ki sicer odlično razmišlja, govori in razume, ne obvlada pa nobenega fizičnega dela. In čeprav sem se pri 20-ih odselila, sem se kuhanju – iz čistega strahu pred porazom – izogibala vse do takrat, ko sem naletela na fanta, ki tudi ni znal kuhati. Ker je bila nuja (= kot najstnici mi niso hoteli kupovati želeno gore oblačil), sem sicer znala plesti in šivati pri 12-ih in sem si od 15. leta dalje sama služila denar za počitnice in potovanja, a pri 20-ih še vedno nisem znala niti pomiti posode niti zlikati perila.

Ker svojih otrok ne bi rada tako pri-

krajšala, ne za samostojnost ne za samozavest, se trudim z njima ravnati drugače: in tako sta pri dveh oz. treh letih trla in mešala jajca, pri treh oz. štirih letih pomivala posodo in pri štirih oz. petih letih likala kuhinjske krpe. Ni me strah umazanje v kuhinji, razbite posode ali ožganih prstkov. Vse to so izkušnje, ki so nujne za rast in razvoj. S kuhinjskim nožem razrežeta jagode na majhne kose in z jedilnim nožem namažeta namaz na kruh. S škarjami rezeta papir in sukanec in možu po svojih najboljših močeh 'pomagata' pri delu s kleščami in izvijačem. Zabava, smeh in poхvala so seveda vključeni v vse naše podvige.

Pred spanjem pospravita sobo in si pripravita oblačila za naslednji dan. Zjutraj si sama umijeta zobe in obraz ter se oblečeta. Pomagata pri ločevanju in obešanju perila in v trgovini vozita voziček, prineseta naročeno in zložita stvari na avtomatsko blagajno. Ko gremo na potovanje, sama pripravita svojo prtljago, in kar si pripravita, to tam imata. Če polijeta, sama pobrišeta, in če raztreseta, sama pometeta ali posesata (čeprav jima jaz sestavim sesalnik). Nad nujnimi opravili sva vedno navdušena in ni nima nerodno povedati, da sva ponosna na njiju.

Ker sama ne znam vrtnariti (čeprav sta to počeli obe moji babici!), vsak mesec zahajamo k svakinji, ki ima zeleno prste, in njej pomagata nabirati jagode, pobirati krompir, odstranjevati kamenčke, rezati peteršilj, zalivati rastline ter skrbeti za svoj, 'palčkov' vrtiček. Vsak peti teden si tudi sposodimo kužka in eden skrbi za njegovo vodo in hrano, drugi pa za redne sprehode in odstranjevanje kakcev. Po pravici povedano, ne vedno uspešno, a zagotovo vedno bolj uspešno ... Zdi se mi, da z vsemi temi dejavnimi raste njun občutek za odgovornost in njun ponos.

ŠOLA ZA RAZMIŠLJANJE

Kot trenerka in učiteljica razmišljanja po de Bonovih metodah vodim Šolo za razmišljjanje za 10- do 12-letnike. Pomagam jim dopolniti vertikalno, logično, konvergentno razmišljjanje,

ki ga nenehno spoznavajo, vadijo in utrjujejo vsaj od prvega šolskega dne naprej, tudi z lateralnim, ustvarjalnim, divergentnim razmišljanjem. Sicer je to samo ura na teden, a tudi ta ura se že pozna.

Naučijo se, da takojšnja čustvena reakcija, posplošitev in stališča niso dovolj in da je marsikdaj zanimivo si vzeti minuto več ter o zadevi razmišliti z vseh možnih vidikov. Naučijo se, da je vsaka stvar za nekaj dobra, za nekaj slaba in za nekaj zanimiva ter kako razmišljati v vsako od teh smeri. Naučijo se upoštevati kar se da veliko dejavnikov ter biti pozorni predvsem na vse tisto, kar zaradi prehitrega razmišljanja prepogosto spregledamo. Naučijo se pomena in načina postavljanja ciljev. Naučijo se biti pozorni na posledice in nadaljevanja svojih razmišljaj in dejanj, tako kratkoročno kot dolgoročno. Naučijo se omejiti

rezultat svojega razmišljanja na prve pomembne prioritete ter ga razširiti v razmišljanje o različnih možnih alternativah. Naučijo se vživeti v položaj nekoga drugega in razmišljati o mnenjih, čustvih, stališčih drugega človeka. Naučijo se postavljati pravila, načrtovati in odločati. Zraven pa se sproščajo ob nepričakovanih, drugačnih, hecnih predlogih in idejah ter dobijo veliko potrditev za svoje ideje, samo da jih je veliko in da so neobičajne.

Z manjšimi otroki tovrstnih orodij razmišljanja ne moremo vaditi, ker še nimajo dovolj informacij – gradnikov svojega razmišljanja. Lahko pa pazimo, da nismo nikoli preveč črno-belo kategorični in da vključujemo v svoje pogovore veliko humorja oz. smeša. Tudi z otroki, kot z vsemi, s katerimi živimo ali delamo v skupnosti, nenehno iščemo ravnotežje, ki bi za-

dovlejava vse. Otroke je sicer lažje potisniti v podrejeni položaj kot odrasle: 'To je prav in to je narobe', a žal to lahko delamo le do trenutka, ko otrok začne iskati svojo osebnost (najstništvo). Raje pazimo, da se ne obešamo na 'To tako je, tako je vedno bilo, tako mora biti in tako sem jaz rekel', ampak da dovolimo tudi razmislek, osvetlitev z otrokovega zornega kota (»Kako pa ti to vidiš?« ali »Kako se pa tebi zdi?«). In da jih ne sprašujemo stvari, ki jih ne morejo spremeniti (npr. »Zakaj si to naredil?« ali »Kdo je kriv?«), ampak jih povabimo k reševanju nastalega problema (npr. »Kaj predlagаш, da zdaj narediva?« ali »Kako bi ti to rešil?«).

KLASIČNA ŠOLA IN NJENE OMEJITVE

V slovenskih vrtcih, ki jih poznam malce bolje od šol, je tega veliko. Način podajanja snovi in vzgoje veliko

bolj upošteva raznolikost značajev in interesov ter spodbuja k ustvarjalnosti, kot se to zgodi, ko otroci polni pričakovanj prestopijo šolska vrata in se predajo izobraževalnemu procesu. Ta se namreč v marsičem še ni spremenil od začetkov javnega šolstva v 19. stoletju, ko je bilo treba mlade ljudi naučiti razumeti le osnovna navodila za delo na tekočem traku: branja, pisanja in osnov računanja ter malce verouka za večjo ponižnost. In še dandanes šola marsikje spodbuja povprečnost na vseh področjih, namesto da bi spodbujala izstopanje na enem, ki je učencu bližje in s tem bolj zanimivo.

Od začetkov šolstva do danes je znanost skokovito napredovala, svet okoli nas se je skoraj popolnoma spremenil, potrebe gospodarstva so popolnoma drugačne, šolstvo pa še vedno zahteva od otrok, da so vsi enaki, da se v imenu doseganja povprečja

trudijo predvsem na njim problematičnih področjih, da ne razmišljajo s svojo glavo in da ponavljajo, kar jim je bilo povedano. Od njih se zahteva mir, red in disciplina, sedenje, strijanje in ponavljanje, tako da na vsaki stopnji svojega šolanja vse bolj izgubljajo svojo naravno sposobnost divergentnega razmišljanja. Dokler ne pridejo do diplome in prve službe. Potem pa se začne obraten boj. V službi kar naenkrat od njih zahtevajo samoiniciativnost, podjetnost in množico idej vsak dan. Tega pa mlađi, ki po 13 ali več letih šolanja še vedno ne prepozna povezave med teorijo in praksom, ne znajo in se morajo naučiti od začetka.

ŠOLA ZA ŽIVLJENJE

Slovenske šole žal ne moremo spremeniti, lahko pa jo dopolnimo na tistih področjih, na katerih morda škripa. Dovolimo ji, da je zadolžena samo za pretakanje znanja (pustimo ob

strani zdaj, ali je to znanje koristno in uporabno), starši pa smo za vzgojo. Tako jo moramo malce dopolniti na področjih, kjer šoli zmanjka: sodelovanje (namesto/poleg tekmovalnosti), samostojnost (namesto starševskega vmešavanja), odgovornost (namesto samoumevnosti) in kreativnost (namesto enosmernosti).

V šolah se spodbuja tekmovalnost, a se pozablja na dvoje. Prvo je, da v razredu s 25 učenci en zmagovalec potegne za seboj 24 poražencev, ki se raje sprašujejo o pravičnosti tekmovanja, namesto da bi jih to spodbudilo k večjemu trudu. In drugo, da eden ne zna ničesar, vsi skupaj pa vse, če malce karikiram. Veliko več bi verjetno dosegli, če bi otrokom omogočili, da se ukvarjajo s področji, ki so jim blizu, ki jih zanimajo, v katerih so dobri, kot pa da jih silimo, da so na vseh vsaj minimalno povprečni. Raje jih naučimo, da se pogovarjajo, izme-

njujejo mnenja in izkušnje ter se potrudijo po svojih najboljših močeh, na šibkih področjih pa naj sodelujejo z drugimi.

Samostojnosti jih bomo najhitreje in najlažje naučili, če jih bomo 'vrgli v vodo'. Dajmo ukiniti mit, da se je treba z otroki ves čas ukvarjati, pravi psihologinja, dr. Zdenka Zalokar Divjak. Pustimo jim, da sami pogruntajo! Družinski terapeut Jasper Juul je povedal, da so otroci, ki so jih učili, kako se pravilno drži jedilni pribor, potrebovali enkrat več časa, da so se tega naučili, kot otroci, kjer so starši delovali samo kot zgled. Pozabimo

ta trenutek na perfekcionizem in pustimo, da naredijo tisto, kar se jim zdi najboljše na način, ki so ga glede na svoj razvoj sami sposobni. Večina življenjskih spretnosti so veščine, ki se izboljšujejo, če jih treniramo. Sami. (Tudi 'sitzleider', za katerega se straši pritožujejo, da ga otroci nimajo – seveda ne, z njim se niso rodili.)

Odgovornosti jih bomo naučili tako, da jim jo bomo prepustili. Otroci (ali odrasli, če smo iskreni) prevzemajo odgovornost, ko jo morajo, in nič prej. In naučijo se lahko samo iz posledic neodgovornosti. Če so otroci na primer sami odgovorni za svoje obla-

čenje in kljub nasvetu, da je zunaj hladno, oblečejo majico s kratkimi rokavi, se verjetno prej naučijo, kot če se zavedajo, da je zraven njih vedno nekdo z nahrbtnikom, ki bo zanje poskrbel – torej njim ni treba. Ko bodo ostali brez igrack, ki jih bodo izgubili, ko bodo ovenele rožice, ki bi jih morali zalivati, in ko bodo lačni, če si ne bodo pripravili zajtrka, bodo bolj verjetno odgovorni – najprej zase, kasneje pa še za druge.

In kreativnosti jih lahko naučimo tako, da jim je ne omejujemo. Z njo so se rodili. Tudi vi ste se. In če jo bomo spodbujali, ob svojem času in na svojem mestu, ter omogočali več različnih možnosti namesto ene same, upoštevali tudi njihove zaznave in želje in poslušali njihove različice, bodo ohranili domišljijo in ustvarjalnost. Ali pa vam je ljubše, da vsi nezainteresirano rišejo hiše na enak način?

SANJE

Kaj pa, če bi na šolah naredili krožek za delo oz. klub za življenje ali kaj podobnega? Da bi otroci – tako kot to delajo v vrtcih – lahko na primer v podaljšanem bivanju sami barvali svoja igrala (verjetno bi potem bolj pazili nanje), sami skrbeli za šolski vrt in sadovnjak (verjetno bi jim bila domača hrana potem ljubša od kupljene umetne), sami pripravljali mizo in malico za skupino otrok (verjetno bi potem občutili ponos, da znajo sami nekaj narediti in poskrbeti za druge), sami pospravliali po obedu za seboj (verjetno bi se tako bolj nazorno naučili, da vse, kar se začne, se mora tudi končati, in da je prijetnejše v pospravljenem okolju), sami čistili okolico svoje šole (verjetno bi potem bolj pazili nanjo in bolj uporabljali vse koše), sami zbirali papir in zamaške (verjetno bi tako bolj cenili denar, kot pa da ga avtomatično dobijo), v višjih razredih morda celo organizirali kakšno pranje avtomobilov in prodajo lastnih piškotov za denar (verjetno bi potem ugotovili, da res ne raste na drevesih) ... Starši pa bi jim bili za vzgled s svojim trudom ter ljubeznijo do učenja in dela.

Imate še kak predlog? Dobrodošli na info@deBono.si.

